

інноваційного суспільства в Україні : монографія / за ред.: Г. П. Клімова, Ю. Є. Атаманова. – Харків : Право, 2015. – С. 122–142.

УДК 316.324.8

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ФЕНОМЕНУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Требін Михайло Петрович

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри соціології та політології
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: mikhail.trebin@yandex.ru
ORCID: 0000-0002-1328-9865

***Анотація.** Проаналізовано основні підходи до розуміння поняття «інформаційне суспільство» і запропоновано авторське трактування даної дефініції. Визначено характерні риси інформаційного суспільства. Показано процес розвитку суспільства від аграрного до індустріального та інформаційного, розглянуто їх основні параметри. Розкрито переваги та негативні наслідки інформатизації сучасного світу.*

***Ключові слова:** інформація, комп'ютеризація, аграрне суспільство, індустріальне суспільство, інформаційне суспільство.*

Розвиток людства постійно потребує як теоретичного аналізу минулого, так і створення прогностичної моделі розвитку суспільства. Протягом останніх 50–60 років відбувається активний дискурс, пов'язаний зі зміною визначальних характеристик сучасного суспільного устрою та його переорієнтацією із матеріальних носіїв на інформаційні пріоритети та домінанту знань у побудові соціальної інфраструктури. Як наслідок, із метою осмислення цього процесу низка західних науковців почали пропонувати різні теоретичні концепції шляхів розвитку людства у найближчому

майбутньому. Найвідомішими теоріями прогресивного розвитку суспільства в сучасній науці є концепції інформаційного суспільства. Тісно пов'язаними з ними є концепції постмодерністського суспільства, постіндустріального суспільства, постфордизму, суперіндустріального суспільства, суспільства знань, телематичного суспільства, інформаційної революції, революції білих комірців, електронного суспільства, мережевого суспільства та ін. Проте всі вони вирішують одне завдання – осмислення майбутнього людства, місця і ролі в ньому інформації, комунікацій тощо.

Визначенню базисних понять, які характеризують інформаційне суспільство в цілому, присвячено низку праць зарубіжних авторів, серед яких слід відзначити роботи Д. Белла, К. Вербаха, Р. Кана, М. Кастельса, Р. Катца, Е. Кінга, Й. Масуди, Т. Меррілла, М. Пората, Л. Робертса, К. Робінсона, Р. Реддіка, Е. Тоффлера та ін. [1; 2; 8; 9; 11; 12; 17–19; 21–25]. Українські дослідники (В. Білоусов, С. Гнатюк, Є. Головаха, О. Дзьобань, Д. Дубов, О. Картунов, В. Кондрусева, Я. Любимий, В. Лях, О. Маруховський, М. Михальченко, О. Ожеван, В. Пазенок, В. Пилипчук, К. Райда, О. Рубанець, В. Федорченко та ін.) теж приділяли велику увагу дослідженню феномена інформаційного суспільства та особливостям його розбудови в Україні [3–7; 10; 14; 16]. Однак проблема концептуалізації феномену інформаційного суспільства до сих пір залишається не вирішеною і потребує свого дослідження, що і є метою цієї статті.

У наш час загальноприйнятою вважається така порівняльна характеристика поступального розвитку світової цивілізації, який стимулювався прогресом технічного оснащення виробництва: 1-й тип цивілізації (VIII–VII тис. р. до н. е. – XVII ст.) – аграрна, домінувало сільське господарство як вид виробництва з ручним характером праці, провідним типом власності була земельна; 2-й (XVIII–XX ст.) – індустріальна, превалювало промислове господарство як вид виробництва з машинним характером праці, основний тип власності – промислова; 3-й (з кінця XX ст. і по теперішній час) – постіндустріальна (як синонім використовується термін

«ноосфернокосмічна»), домінує інформаційний вид виробництва з інтелектуальним характером праці, провідним типом власності стає інтелектуальна. Постіндустріальне суспільство, на думку вчених-футурологів, породжує інформаційне суспільство, коли суспільство кожної країни світу прагне поступового переходу від енергетичних до інформаційних джерел життєдіяльності людини. Інформаційно-технологічний спосіб виробництва супроводжується широкою інформатизацією, переважанням високих технологій і науково-технічних розробок у системі виробничих чинників. Відбувається електронізація виробництва та побуту, широка комп'ютеризація, роботизація, які, з одного боку, вивільняють людину від самого виробничого процесу, ставлять її поряд із ним, а з другого – на цій основі підвищуються вимоги до освітньо-кваліфікаційного рівня зайнятих, зростає інтелектомісткість виробництва, праці й продукту.

Слід окремо зупинитися на тому, що в межах постіндустріального суспільства існує взаємопов'язаність технологічного і інформаційного розвитку, як наслідок, по-перше, з удосконаленням технологій (комп'ютер, Інтернет, мобільний телефон і т. д.) прискорюється швидкість обігу інформації як на національному, так і на міжнародному рівнях одночасно, по-друге, без народження нової інформації (тобто, нових наукових винаходів, які спочатку виникають у вигляді інформації від учених) технології не вдосконалюються. В аграрному та індустріальному суспільствах також були технологічні та інформаційні компоненти, коли відкривалися нові обрії (злітали літаки, винаходилися машини, відкривалися нові материки тощо), однак саме наприкінці ХХ ст. цей процес прискорюється з кожним роком, що і зумовило виникнення поняття «інформаційне суспільство».

На кінець 2005 р. європейські дослідники статистики «інформаційного суспільства» зробили висновок про те, що концептуальне визначення інформаційного суспільства залишається незрозумілим. Це видно із практичних робіт: не гармонізовані формати даних, різні кількості і діапазони

показників, відмінні методологічні підходи у збиранні даних. Те саме було підтверджено і у 2010 р. угорським дослідником Ласло Карваліксом. Тому поняття «інформаційне суспільство» і розуміння його сутності вимагають уточнення і наразі придатні для опису лише теоретично можливих майбутніх змін у суспільстві.

Аналіз концепцій інформаційного суспільства дозволяє нам запропонувати такі похідні розуміння терміна «інформаційне суспільство»:

1) означає становлення у країні, де наявне інформаційне суспільство, нового соціального устрою, що базується на телекомунікаціях, а також революцію там в організації і обробці інформації та знань, у якій головну роль відіграє комп'ютер. Відбувається перехід від індустріального до сервісного суспільства, в основу класового поділу покладено принцип знань і кваліфікації, наявні чотири основні класи: фахівці (вчені, інженери, економісти), техніки і напівфахівці, службовці, робітники, зайняті фізичною працею (прихильник такого трактування Д. Белл [1]);

2) характеризує суспільства країн, які через володіння владними ресурсами претендують на світову гегемонію, прагнуть до впливу інформаційного, політичного, економічного, культурного і т. д. (такого трактування дотримується З. Бжезинський [2]);

3) використовується для позначення суспільства, яке виробляє та поширює інформацію, перетворює її на головний вид послуг, товар та навіть на владу (так вважає Й. Масуда [24]);

4) застосовується для характеристики суспільства, яке має розвинену сферу послуг, що веде до інформаційної економіки (ця думка належить А. Кларку та Ф. Махлупові [11]);

5) позначає ті країни, в яких головним засобом виробництва стають наукові знання, інформація, де зайнято 55–75% працездатного населення, в інформаційному суспільстві відбувається не класовий поділ (тобто поділ на тих, хто володіє засобами виробництва, та на тих, хто їх не має), а поділ на професії (клас лікарів, клас учителів, клас водіїв і т. д.), основним

конфліктом в інформаційному суспільстві стає конфлікт між знанням та некомпетентністю (так витлумачує інформаційне суспільство Е. Тоффлер [17–19]).

Цей список, звісно, не є вичерпним, адже феномен трактування поняття «інформаційне суспільство» та його активне застосування у науковій термінології досліджувалося десятком учених. Їх погляди збігаються в тому, що надалі розуміння терміна «інформаційне суспільство» починає поєднуватись із міфом про існування у світі країн, які досягли такого рівня розвитку, що можуть заробляти лише на володінні інформаційними технологіями через наявність у них розвиненої сфери послуг, а населення завдяки цьому живе в достатку (наприклад, США, Канада, Швейцарія, Бельгія, Люксембург та ін.). Нині термін «інформаційне суспільство» популярний не тільки у спеціальній літературі, він набув масового вжитку як характеристика «суспільства мрії». Однак закони економіки говорять про те, що не може країна бути абстрагованою від міжнародного ринку та існувати лише за рахунок споживання у сфері послуг на своєму національному ринку. До того ж специфіка володіння інформаційними технологіями передбачає можливість знайти споживачів таких технологій, які мають зробити країну багатою. Інформаційні технології інформаційного суспільства – інструмент потужного впливу, який використовується не стільки усередині країни розташування цього суспільства, скільки за її межами.

У найбільш загальному вигляді можна запропонувати таке визначення дефініції «інформаційне суспільство»: це термін, що застосовується для позначення стану високорозвинених країн, пов'язаного з новою роллю інформації в усіх сферах їх життєдіяльності, якісно новим рівнем (розмахом) створення, перероблення та поширення інформації.

Якщо Т. Парсонс розглядав індустриальне суспільство як мережу взаємообмінів чотирьох основних підсистем – економічної, політичної, правової, морально-ідеологічної (підсистема підтримки зразка), то в інформаційному суспільстві до них додаються дві важливі і самостійні

підсистеми – телекомунікаційна та освітня. Телекомунікаційну підсистему не можна розглядати лише як технічну складову економіки, вона виходить далеко за межі ролі і значення в техніці. Телекомунікаційна технологія зміцнює прорив у демократичний соціальний устрій, оскільки дозволяє людині мати статус «безпосереднього члена» суспільства без будь-яких посередників в особі будь-яких груп, ідеологій чи символічних культурних систем. Також і освіта стає важливою, більш того, домінантною підсистемою суспільства. Це стратегічний ресурс у сучасних умовах функціонування державних і політичних структур.

Характерними рисами інформаційного суспільства є:

- підвищення ролі інформації і знань у житті суспільства;
- зростання кількості людей, зайнятих інформаційними технологіями, комунікаціями і виробництвом інформаційних продуктів та послуг, зростання частки останніх у валовому внутрішньому продукті;
- посилення інформатизації та ролі інформаційних технологій у суспільних та господарських відносинах;
- створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їх потреб щодо інформаційних продуктів та послуг. За даними моніторингової організації «Світова статистика Інтернет» у 2010 р. приблизно 29 % чи 1 млрд 966 млн населення Землі регулярно користувалися різними мережевими сервісами. Загальна кількість користувачів стільниковим зв'язком становить 90 % чи 5,3 млрд населення нашої планети [13, с. 71–72]. Нині ці показники значно вище: Інтернет використовує понад 3 млрд людей, практично кожна друга людина;
- розвиток електронної демократії, інформаційної економіки, електронної держави, електронного уряду, цифрових ринків, електронних соціальних і господарюючих мереж.

Процес розвитку суспільства з погляду формування інформаційного суспільства наочно показано в таблиці.

Процес розвитку суспільства

<i>Аналізований параметр</i>	<i>Аграрне суспільство</i>	<i>Індустріальне суспільство</i>	<i>Інформаційне суспільство</i>
Принцип, що управляє розвитком	Традиціоналізм	Економічне зростання	Центральне місце знань, інформації
Головний сектор виробництва	Заготівля сировини	Обробка	Інформаційні послуги
Головний контингент робочої сили	Селянин, зайнятий освоєнням природного середовища	Робочий, зайнятий переробкою матеріалів	Службовець, який працює з інформацією, знаннями, символами
Управлінська група, що сполучає ресурси	Господар, власник	Підприємець, професійний керівник	Дослідник, фахівець, провідний адміністратор
Основна виробнича одиниця	Родина	Підприємство, завод, фабрика	Дослідний інститут, сервісний офіс
Вищий рівень потреб	Основні побутові потреби	Соціальні потреби	Самореалізація, потреба в знаннях, інформації
Перспектива часу	Спрямованість у минуле	Адаптація до теперішнього часу	Спрямованість у майбутнє, прогнози, сценарії
Члени соціальної комунікації	Людина – природа	Людина – машина	Людина – людина
Рушійна сила	Природні ресурси, фізична сила	Створена енергія	Інформація, обробка знань
Стратегічний ресурс	Продукти харчування, сировина	Реальний капітал, «зведення правил», «ноу-хау»	Освіта, розумовий капітал
Технологія	Ручна праця	Механізована технологія	Розумова технологія
Метод, що управляє рішеннями	Здоровий глузд, «метод проб і помилок», досвід	Емпіризм, випробувальне дослідження	Модель, теоретична база ухвалення рішень, аналіз систем і т.п.

Становлення інформаційного суспільства має комплексний характер: з одного боку, він передбачає розвиток комунікаційних мереж та систем, які ґрунтуються на новітніх технологіях передачі, обробки та зберігання інформації; а з другого – соціальні та культурні наслідки інформаційних технологій, збільшення обсягів виробництва в інформаційній сфері, посилення політичного впливу глобальної комунікації, зміна соціального балансу в доступі до інформації.

В основу сучасної інформатизації суспільства можна покласти дві важливі засади: практичну (інформатизація можлива лише за умови, що відправною точкою для практиків стане вихід на загальнонауковий, загальнофілософський, загальнометодологічний рівень розгляду), внаслідок чого подібний підхід починає реалізовуватися у загальнолюдському масштабі і вписується у парадигму нового мислення; теоретичну – за відправну точку треба взяти змістовний ланцюжок понять «комп'ютеризація – інформатизація – інтелектуалізація». У такій інтерпретації інформатизація виступає як сполучна ланка – формально між суспільствознавством і технознавством, між наукою і виробництвом та змістовно – між власне природою і розумом людини.

Інформаційне суспільство базується на так званій безпаперовій технології виробництва, спілкування та споживання духовної продукції. Людина завдяки інформації має доступ до культурних надбань, політичних та соціальних структур, які безпосередньо її не стосуються та є далекими і неосяжними. Проте людина не припиняє бути вагомою часткою природи, вона має межі власних психологічних можливостей. Залишаючись із комп'ютером сам на сам, вона потрапляє в нову сферу відчуження, де може з'явитися будь-яка ілюзія.

В умовах інформаційного суспільства руйнується основа індустріального суспільства – традиційний середній клас, що складається з кваліфікованих робітників та службовців, здебільшого спрямований на досягнення економічних цілей. За таких умов виникає нове соціальне

протистояння, більш жорстке, ніж колишнє, оскільки його сторони виявляються схильними до різних цінностей і керуються різними мотивами. «Клас інтелектуалів», що контролює основні ресурси сучасного суспільства, протистоїть значній частині населення як у межах окремих постіндустріальних націй, так і у світовому масштабі, а це свідчить про потребу у висококваліфікованих фахівцях, що пов'язано зі зростаючою роллю освіти в суспільстві. Звідси, за Дж. Гелбрейтом, значення індустріальної системи як найвищої цінності має падати, а освіта стане самоціллю, а не засобом підготовки до більш успішного обслуговування індустріальної системи.

Висока ефективність сучасних електронно-обчислювальних машин (ЕОМ) викликала широку хвилю комп'ютеризації, швидкість поширення і масштаби якої сьогодні дають змогу стверджувати, що ми стали свідками інформаційно-технологічної революції. Загалом сучасному суспільству притаманні революційні за своїм розмахом, швидкістю та значенням перетворення у виробництві (упровадження ЕОМ і кібернетизація), енергетиці (ядерна і термоядерна енергетика), громадянському суспільстві (зростання правосвідомості) та ін. Насамперед вражають масштаби впровадження у сфері виробництва сучасних ЕОМ. Немає такої галузі промисловості чи сфери послуг, де нова техніка не знайшла б свого застосування. З другого боку, величезний потенціал комп'ютеризації значно вплинув на всі сфери суспільно-економічного, політичного та духовного життя суспільства, адже на сьогодні основну частину працездатного населення розвинених країн складають особи, які або народилися, або сформувалися як фахівці вже в добу інформаційного суспільства. Персональні комп'ютери стали для них звичайним явищем, з яким вони постійно мають справу в школі, на роботі, вдома. Для цього покоління людей персональний комп'ютер є просто ще одним приладом, який потрібно освоїти для використання у повсякденному житті.

Отже, картина світу з упровадженням сучасних комп'ютерних засобів і технологій радикально змінилася майже в усіх сферах життя сучасного суспільства – від практики державного управління до освіти і культури. Нині широко обговорюються проблеми, породжені цими змінами: перетворення інформації на певний глобальний «ресурс» людства, еволюціонування соціального і культурного середовища, зростання відчуження людини в інформаційному суспільстві. Інформаційні технології, як і будь-які інші технології, мають не тільки позитивні, а й негативні наслідки.

Це, перш за все, перевиробництво інформації, яка циркулює в суспільстві. За висновками вчених, інформаційний потік нових науково-технічних знань у декілька десятків разів перевищує здатність людського мозку їх сприймати. Виникає так звана «інформаційна криза» – дисбаланс між теоретичними та емпіричними розробками у будь-якій галузі знань. Крім того, численне тиражування однієї й тієї самої інформації призводить до зменшення цінності отриманих знань, а швидке зростання технічних можливостей виробництва та передавання інформації зовсім загострює ситуацію, що виникла.

Нині існує нагальна потреба у вжитті відповідних заходів щодо запобігання наслідкам «інформаційної кризи». Таким чинником може стати збільшення місткості знання. Оскільки людина не спроможна збільшити власні біологічні можливості споживання та обробки інформації, то резонним буде збільшення саме місткості самої інформації і створення відповідних механізмів, які зможуть ліквідувати суперечності між постійно зростаючою кількістю інформації та обмеженістю людської пам'яті для її засвоєння.

Ще одним негативним чинником інформатизації суспільства можна вважати так звану негативну інформацію. Протягом усього життя людина отримує певну кількість інформації і постійно прагне до пошуку нової. Однак не вся інформація, яку отримує людина протягом життя, є необхідною та корисною. У людській психіці закладено механізм фільтрування

інформації, яку отримує людина за певний час, що дозволяє зменшити інформаційне навантаження на людський мозок. Якщо у людини не було б такої вродженої здатності до її відбору, то отримання великої кількості негативної інформації призвело б до локального інформаційного розвантаження свідомості.

Негативним чинником інформатизації є також те, що інформація постає як певний механізм маніпулювання суспільством. Можливість вільного доступу до інформації залежить не тільки від технічних можливостей певного суспільства, а й від політичних уподобань керівництва держави. Відомий вислів стосовно того, що хто володіє інформацією, той володіє світом, як раніше, так і зараз, є одним із основних принципів міжнародної політики. Тому зміни, що відбуваються в суспільстві під впливом інформаційного середовища, викликають зміни як у характері праці, так і у сфері комунікацій, структурі виробничих відносин. Вони стають підґрунтям для переосмислення попереднього досвіду соціального розвитку людства, дають змогу говорити про кардинальні зміни у соціально-виробничій діяльності людини.

Останнім часом поширюється інформаційний тероризм, спрямований на злам банківських кодів, і не тільки на це [15, с. 695–696]. Здійснюється передбачення Наполеона, який говорив: «Чотири газети зможуть скоїти більше зла, ніж стотисячна армія». Прикладом інформаційного тероризму може бути скерована керівництвом Росії діяльність засобів масової інформації (ЗМІ) під час «гібридної» війни проти нашої держави [20]. Сучасні терористи зрозуміли особливості теперішніх часів, коли ЗМІ дійсно перетворилися на «четверту владу», владу над громадською думкою. Отже, мас-медіа перетворилися на посередника, своєрідний передавальний механізм між терористами й адресатами їхніх погроз дією.

Виходячи з наведеного, можна визначити, що основою формування інформаційного суспільства повинні бути: інформатизація всієї системи загальної і фахової освіти – від дитячого садка до вищої школи і наступних

форм підготовки і перепідготовки фахівців; підвищення ролі кваліфікації, професіоналізму і здібностей до творчості як найважливіших характеристик людського потенціалу, а також формування і розвиток індустрії інформаційних та комунікаційних послуг, у тому числі домашньої комп'ютеризації, орієнтованої на масового споживача; забезпечення сфери інформаційних послуг духовним змістом, що відповідає культурно-історичним традиціям.

У теоретичних дослідженнях і концепціях розвитку інформаційного суспільства найбільш розробленим залишається технологічний аспект, пов'язаний із розвитком інформаційних технологій. Суспільні ж аспекти, що характеризують уже не технології та механізми їх упровадження в різні сфери, а власне інформаційне суспільство як нову форму суспільного життя, виявляються не прописаними. Електронний уряд ще не є електронним управлінням – урядуванням, електронні мережі ще не є новою формою соціальних зв'язків, а науково-освітні мережі – новою якістю освіти. Серед фахівців висловлюється думка, за якою параметри технічного прогресу ще не є показниками відповідного суспільного розвитку: самі по собі дані мобільного зв'язку ще не свідчать про розвиток інформаційного суспільства, а зростання кількості підключень до Інтернету ще не є показником нової суспільної якості.

Отже, питання сутності переходу до інформаційного суспільства – самого процесу становлення та формування інформаційного суспільства як мети руху нації до нової якості життя – є надзвичайно актуальними: відсутність такого образу на рівні ідеології, і суспільної свідомості є головним фактором, що переводить процес у стихійні форми, у яких зацікавленість суб'єктів є надзвичайно низькою, а мотивація практично відсутня.

Інформація нині постає як найнадійніший продукт, що завойовує світові ринки, оскільки вона наділена власне «глобальним життєвим циклом». А це означає, що несе в собі властивості опанування простором і

часом, забезпечує вертикальну і горизонтальну інтеграцію світу. Суспільство, яке виникає у результаті інформатизації, істотно характеризується тим, що знання як найвища форма інформації посідає в ньому провідне місце. Інформатизація суспільства технологізувала інтелектуальну діяльність людей за допомогою комп'ютерів, новітніх засобів зв'язку, інноваційних технологій. У сучасних умовах ця інформаційна технологізація вже значно впливає на ділову активність, освіту, виховання, політику, медицину і взагалі світосприйняття. Завдяки цьому стає можливим вирішення різних проблем. На сьогодні не існує універсального підходу або ж єдиної моделі формування інформаційного суспільства. У кожному регіоні та країні існують свої внутрішні особливості, які згодом і визначають специфіку цього процесу. Парадокс сучасності полягає у тому, що людина, з одного боку, залежить від технологічного розвитку власного суспільства, а з другого боку – сама відповідає за своє майбутнє, яке творить своїм інтелектом і здатністю до самовдосконалення. Через це людина стає головним суб'єктом і головним об'єктом глобального інформаційного суспільства, його засобом і метою одночасно.

Список використаної літератури

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования : пер. с англ. / Д. Белл. – М. : Academia, 1999. – 956 с.
2. Бжезинский З. Между двумя веками: роль Америки в эру технетроники = Between Two Ages: America's Role in the Technetronic Era : пер. с англ. / З. Бжезинский. – М. : Прогресс, 1972. – 308 с.
3. Білоусов О. С. Інформаційне суспільство в сучасній Україні: тенденції розвитку : монографія / О. С. Білоусов ; Одес. нац. політехн. ун-т. – Одеса : Гельветика, 2015. – 359 с.
4. Даніл'ян В. О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз) : монографія / В.О. Даніл'ян. – Харків : Право, 2008. – 184 с.

5. Дубов Д. В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості : аналіт. доп. / [Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк] ; Нац. ін-т стратег. дослідж. – Київ : НІСД, 2010. – 63 с.

6. Інформаційне суспільство у соціально-філософській ретроспективі та перспективі : монографія / Ін-т філос. ім. Г. С. Сковороди НАН України, Київ. ун-т туризму, економіки і права ; відп. ред. В. В. Лях. – Київ : XXI століття: діалог культур, 2009. – 404 с.

7. Картунов О. В. Інформаційне суспільство: аналіз політичних аспектів зарубіжних концепцій : монографія / О. В. Картунов, О. О. Маруховський ; Ун-т економіки та права «КРОК». – Київ : КРОК, 2012. – 343 с.

8. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура : пер. с англ. / М. Кастельс. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.

9. Кастельс М. Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель : пер. з англ. / М. Кастельс, П. Хіманен. – Київ : Ваклер, 2006. – 230 с.

10. Кондрусева В. М. Інформаційне суспільство у контексті сучасної цивілізаційної ситуації (соціально-антропологічний аспект) : монографія / В. М. Кондрусева ; Держ. закл. «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». – Одеса : Бондаренко М. О., 2014. – 163 с.

11. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США : пер. з англ. / Ф. Махлуп. – М. : Прогресс, 1966. – 462 с.

12. Мей К. Інформаційне суспільство: скептичний погляд / К. Мей ; пер. М. Войцицька. – Київ : К.І.С., 2004. – 220 с.

13. Міжнародна інформація : навч. посіб. / за ред. М. П. Требіна. – Харків : Право, 2014. – 336 с.

14. Пилипчук В. Г. Інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір : монографія / В. Г. Пилипчук, О. П. Дзьобань ; НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. – Ужгород : ІВА, 2014. – 282 с.

15. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. М. П. Требіна – Харків : Право, 2015. – 816 с.
16. Рубанець О. М. Інформаційне суспільство: когнітивний креатив постнекласичних досліджень : монографія / О. М. Рубанець. – Київ : ПАРАПАН, 2006. – 419 с.
17. Тоффлер Э. Шок будущего : пер. с англ. / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 2002. – 557 с.
18. Тоффлер Э. Третья волна : пер. с англ. / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 2002. – 776 с.
19. Тоффлер Э. Метаморфозы власти : пер. с англ. / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 2002. – 669 с.
20. Требін М. П. «Гібридна» війна як нова українська реальність / М. П. Требін // Український соціум. – 2014. – № 3. – С. 113–127.
21. Уэбстер Ф. Теории информационного общества / Ф. Уэбстер ; пер. с англ.: М. В. Арапов, Н. В. Малыгина. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 400 с.
22. Electronic mail and message systems: technical and policy perspectives: proceedings of the AFIPS Workshop on Technical and Policy Issues in Electronic Mail and Message Systems / ed. by Robert E. Kahn, Albert Vezza, Alexander D. Roth. – Arlington, Va. : American Federation of Information Processing Societies, 1981. – XVI, 207 p.
23. Katz R. L. The information society: an international perspective / Raul Luciano Katz. – New York : Praeger, 1988. – XVII, 168 p.
24. Masuda Y. The Information Society as Post-Industrial Society / Yoneji Masuda. – Tokyo, Japan : Institute for the Information Society, 1980. – XIV, 171 p.
25. Stonier T. The wealth of information: a profile of the post-industrial economy / Tom Stonier. – London : Thames Methuen, 1983. – 224 p.

Аннотация. Проанализированы основные подходы к пониманию понятия «информационное общество» и предложена авторская трактовка данной дефиниции. Определены характерные черты информационного

общества. Показан процесс развития общества от аграрного к индустриальному и информационному, проанализированы их основные параметры. Раскрыты преимущества и негативные последствия информатизации современного мира.

Ключевые слова: информация, компьютеризация, аграрное общество, индустриальное общество, информационное общество.

Summary. The main approaches to understanding the concept of «information society» and proposed copyright interpretation of definitions. The characteristic features of the information society. Shows the process of the development of society from an agrarian to an industrial and information, their main parameters analyzed. Reveals the benefits and negative effects of the modern world of information.

Keywords: information, computerization, agrarian society, industrial society, information society.

УДК 17:001.102-049.5

ЕТИКО-ПРАВОВА ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ І СУСПІЛЬСТВА

Турута Олена Василівна

кандидат юридичних наук, доцент,
кафедра філософії,
Харківський національний університет
радіоелектроніки,
Україна, м. Харків
e-mail: olena.turuta@nure.ua
ORCID: 0000-0001-8692-7947

Жидкова Оксана Олегівна

старший викладач,
кафедра філософії,
Харківський національний університет
радіоелектроніки,
Україна, м. Харків
e-mail: oksana.zhydkova@nure.ua
ORCID: 0000-0001-7109-4559